

ŠTIPENDIJSKE USTANOVE NA KRANJSKEM MED ZAČETKOM 19. STOLETJA IN LETOM 1918

Upravljanje stipendijskih ustanov

Do časa vladanja Marije Terezije se država v ustanavljanje in upravljanje dobrotel-
nih ustanov, med katere sodijo tudi štipendijske, ni vmešavala, razen pri razreševanju
morebitnih sporov. V tem obdobju pa je deželna oblast dobrotelne ustanove na
Kranjskem prvič popisala, uveden je bil obrazec za ustanovne listine. Nadzor nad
upravljanjem je prevzela Dvorna komisija za dobrotelne ustanove na Kranjskem.

Štipendijske ustanove je država obravnavala kot posebno kategorijo znotraj drugih dobrodelnih ustanov vse do leta 1918. Za časa vladanja Jožefa II. (1780–1790) je nadzor tako nad ustanavljanjem kot tudi nad upravljanjem štipendijskih ustanov prevzela deželna oblast, na najvišji stopnji pa je odločala Študijska dvorna komisija (*Studienhofkommission*) na Dunaju (na primer v primerih, ko bi se posegalo v ustanovni listini zapisano voljo ustanovitelja). Način ustanavljanja in delovanja štipendijskih ustanov so natančno določili, deželna oblast je nadzirala tako finančno upravljanje ustanov kot tudi podeljevanje štipendij. Leta 1792 je začel delovati poseben sklad, ki je obsegal tudi semeniške, dekliške in ubožne ustanove ter šolninski sklad. Od leta 1821, ko so iz skupnega upravljanja izločili dekliške in ubožne ustanove, so štipendijske ustanove

upravljali v okviru Študentskega ustanovnega sklada, ki se je kasneje preimenoval v Di-
jaški ustanovni sklad in je v podobni obliki deloval vse do leta 1945. Pravilna sestava in
urejenost ustanovnih listin ter njihova evidenca je bila v pristojnosti Deželne prokura-
ture, finančno pa jih je upravljalo Deželno knjigovodstvo.

Po letu 1861 je del nalog, ki jih je vodila država, prešel v pristojnost organov deželne avtonomije, zato je leta 1870 Deželna vlada predala upravljanje štipendijskih ustanov Deželnemu odboru, ki je vse do razpada Avstro-Ogrske upravljal s premoženjem ustanov. Kljub temu Deželni odbor pri tem ni bil popolnoma samostojen – redno je poročal o finančnem in siceršnjem poslovanju ustanov, pripravljal predloge za spremembe pri upravljanju, vendar pa je o njih odločala vlada. Na najvišji stopnji sta v zadevah odločali Ministrstvo za bogočastje in uk in Ministrstvo za notranje zadeve.

V času med obema svetovnima vojnama je del štipendijskih ustanov deloval naprej, ustanovljenih je bilo tudi nekaj novih, po 2. svetovni vojni pa so bile ukinjene, njihovo premoženje pa podržavljeno.

[illegible]

Seznam štipendijskih ustanov pri Študentskem ustanovnem skladu za Kranjsko konec upravnega leta 1841. Na seznamu je 78 štipendijskih ustanov, katerih upravljanje je bilo v pristojnosti Ilirskega gubernija v Ljubljani. Na seznamu najdemo kratek opis tedanjega stanja ustanove – število štipendistov, višino štipendij, morebitne pomanjkljivosti pri ustanovnih listinah, letne dohodke ustanove ter kapitale, ki te dohodke zagotavljajo. (SI AS 33, konvolut 462b, šk. 194)

[illegible]

Razglas ljubljanskega gubernija z razpisom prostih štipendijskih mest za leto 1816. V letih po odhodu Francozov so bile gospodarske razmere še vedno slabe. Tega leta se je deželna oblast na Kranjskem odločila, da vsa v tistem letu sproščena štipendijska mesta razpiše v skupnem razglasu. Obresti naloženih kapitalov so bile v tem letu prepolovljene in so znašale le od dva do dva in pol odstotka. Zato so se odločili, da bodo, kjer ustanovna listina to dopušča, znižali število štipendijskih mest. Prejemniki štipendij, ki so morali zaradi prihoda Francozov leta 1809 in nastanka Ilirskih provinc študij prekiniti, so imeli pri izbiri prednost. (SI AS 1078, šk. 2)

Zg. št.	Ustanova	Opomba: št. 4 in 5 izločeni samo izloč. delavci in odvozniki						Opomba: hranilne vloge	Vrsto in nastanek vzgojitel. vrst delavcev in druge opom.	Podlog glede trajne nastanitve
		Skupni	Pravilni	Skupni	Skupni	Skupni	Skupni			
		X	X	X	X	X	X			
15	Miller Janez	285	15				285	15	1) 1 in 3 nastiti na 1. sem. 1921, ni bilo sadenja. 2) Kmetijski ustanovni pogoji.	Nadlog 42,5 % sadnja, hranje, delovni pogoji, kmetijski ustanovni pogoji in kmetijski
16	Murkofond	144	75				144	75	1) 2 nastiti na izloč. del. 1921, ni bilo sadenja. 2) Kmetijski pogoji in kmetijski ustanovni pogoji, hranje, delovni pogoji in kmetijski	Pogoji
17	Oblik. Travn	255	22				255	22	1) Kmetijski pogoji na 2. sem. 1921, ni bilo sadenja. 2) Kmetijski ustanovni pogoji.	Pogoji
18	Peterson Janj	584	68				584	68	1) Kmetijski pogoji na izloč. del. 1921, ni bilo sadenja. 2) Kmetijski pogoji in kmetijski ustanovni pogoji, hranje, delovni pogoji in kmetijski	Pogoji
19	Rantel. Krstif	144	1				144	1	1) 2 nastiti na 1. sem. 1921, ni bilo sadenja. 2) Kmetijski pogoji in kmetijski ustanovni pogoji, hranje, delovni pogoji in kmetijski	Pogoji
20	Boische Tunc	155	200	25			250	13	Kmetijski pogoji, hranje, delovni pogoji in kmetijski ustanovni pogoji, hranje, delovni pogoji in kmetijski	Nadlog 42,5 % sadnja, hranje, delovni pogoji in kmetijski ustanovni pogoji in kmetijski
	Travn. X	1415	33	200	25		1464	61		

Predlog Deželnega odbora za Kranjsko iz leta 1913, da se finančni presežki ustanov trajno naložijo s seznamom štipendij, vzroki presežkov in predlogi. Pri dohodkih posameznih ustanov je prihajalo tudi do presežkov, ker je del sredstev po razdelitvi z ustanovno listino določenega števila štipendij ostal nerazdeljen, dogajalo pa se je tudi, da za štipendijsko mesto v letu razpisa ni bilo ustreznega kandidata. V tem primeru je Deželni odbor predlagal, da se sredstva trajno naložijo, saj so tako prinašala višje obresti. Pri nekaterih štipendijskih ustanovah se je na ta način nabralo dovolj sredstev, da so lahko odprli dodatno štipendijo. (SI AS 33, konvolut 311, šk. 126)